

УДК 72.(477)

Єншуєва Т.В.

старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

МОРФОЛОГІЯ Й СЕМАНТИКА ЗНАКІВ В ДИЗАЙНІ, СЕРЕДОВИЩІ Й АРХІТЕКТУРІ УКРАЇНИ

Умовні знаки супроводжують людину на кожному етапі її життя. Саме вони мають здібність регулювати поведінку людини в конкретній ситуації і передавати інформацію. На кожному історичному етапі розвитку нації, що має певну культуру і багатовікову історію, вони різні, й за різних часів сприймаються людиною теж по-різному. Знаки і символи мають важливе значення при створенні об'єкта архітектури, допомагаючи людині орієнтуватися у просторі. Завдяки знакам і символам архітектурний об'єкт як частина нескінченного простору стає пізнавальним і складним за своєю змістовністю. Тому сприйняття людиною зорово об'єкту архітектури чи фрагменту простору відіграє дуже важливу роль у процесі пізнання і розуміння світу.

Визначено три просторових порогов, за якими проходить загальне бачення та сприйняття художньої форми. Перший – коли людина сприймає об'єкт як нерозчленовану, безформну пляму, другий етап – це виокремлення окремих деталей об'єкта, третій – впізнання загальної форми і об'єкта. У свою чергу, характер сприйняття об'єкту та простору залежить від низки

умов: загального розміру; геометричних характеристик; місця, на якому знаходиться глядач; його положення до об'єкта розгляду; кольорової характеристики; освітленості навколишнього середовища й багатьох інших. В архітектурній композиції процес сприйняття певного об'єкта розглядається як психофізіологічна реакція людини на масу цього об'єкта, тобто на загальні пропорції і простір, нею утворений, а вже потім – як узагальнення сприйняття самої форми, розрізнення головних її розчленувань, а далі – у вигляді узагальненого повного сприйняття, але без деталей. На останнім же етапі розгляду, що є оптимальним й коли сприймається весь об'єкт, проявляється здатність людини мислити опосередковано, психологічність й образність сприйняття оточуючого світу й окремого в ньому об'єкта. При цьому роль посередника в сприйнятті починають відігравати знаки й символи.

Сучасний розвиток знакових систем визначається потребами розвитку науки, мистецтва, техніки і суспільної практики. Споруди різних історичних епох проявляють свої специфічні морфологічні і семантичні знаки. До них відноситься геометрія лінії, яка формує силует і загальний малюнок площин архітектурної форми, а також є елементом, сприйнятим зорово першим. ламана і ритмічна завдяки використанню трапецієвих, трикутних, прямокутних і т.п. форм. Лінія архітектурних споруд сьогодення неструктурована, ламана, крива відображає повільний рух, утворюючи різноманітність форм від елементарних до складних, а також всіляких їх поєднань. На цьому етапі пізнання відіграє роль розміщення об'єкта у просторі. Характер розташування архітектурної споруди відносно до глядача спроможне докорінно змінити геометрію лінії, утворивши ракурси та порушивши змістовність первинного образу, тобто систему семантичних і морфологічних ознак.

Архітектурний об'єкт володіє ознаками семантики і морфології, які є первинною основою становлення та існування архітектурної форми. Для архітектурного стилю барокко характерними ознаками були вільність і розмах форм у просторі, динаміка, пишність утворених площинами споруд просторових декорацій, фасадність середовища. Особливість ознак притаманна й простору доби українського модерну, коли створювалася низка громадських, адміністративних та житлових споруд, які формувалися або на вільній ділянці, або в системі забудови, займаючи ключове композиційне значення. Енергійні ритмічні лінії фасадів, рельєфне пластичне оздоблення споруд цього стилю були зорієнтовані на максимальне привертання уваги глядача, тому в просторі вони були розташовані фронтально-фасадно.

Сучасний простір є складно сформованим. Він створюється заповненням порожніх ділянок середовища новою міською, в основному «точечною» висотною забудовою, що сприяє виникненню багатоцентровості,

заплутаності простору. Такий простір немає єдиних законів своєї організації, намагаючись в одних випадках заманити людину, а в інших – відштовхнути й дезорієнтувати її, але все це, як і в інші історичні періоди, обумовлено сучасним часом.

Всі ці властивості узагальнюються й на їх основі сприймається головна форма об'єкта, яка має зміст і свої характеристики (великий, малий, вузький, широкий, високий, темний, світлий і т.ін.). Розрізнення головних членувань стін фасаду, архітектура даху розглядаються за двома фронтальними координатами (вертикаллю й горизонталлю). Для бароко характерні членування, які формуються завдяки колонам, пілястрам, витягнутій формі вікон. У модерні це горизонтальні лінії (виділення цоколю та основної частини, або виділення цокольного поверху стіни та інших ярусів карнизами, гуртами чи тягами), які підтримуються вертикалями членування фасадів ризалітами, лопатками, пілястрами, колонками, нішами, витягнутою формою вікон. В будинках радянського «неокласицизму» панують вертикальні лінії з колон з класичними ордерами, пілястри. Для сьогодення – це перетин горизонтально та вертикально розташованих елементів, що утворюють чітку систему членувань, а також їх складні поєднання. Такий огляд надає вже повне впізнання морфології знаків. На цьому етапі людина може відрізнити певний знак, який відноситься до певної семантичної системи. Цікавими були знакові завершення на шпильях споруд у вигляді птахів, сонця, корабля, прапора, постаті людини. У сучасних спорудах це поєднання різноманітних деталей, взятих із різних стилів і їх напрямів. Оптимальність сприйняття і впізнання споруди з усіма її формами і деталями дає можливість розглянути складні морфологічні і семантичні системи, які відкривають нам окремі знаки, що несуть наслідуючу або утворюючу нову символічність, удосконалюючи й одухотворяючи архітектурну форму.

Багатство знаків різноманітних культур проходять етапи свого народження і згасання. Цей феномен створюється завдяки історичному часу та його специфіки, а також різноманітним умовам та рівню загальної культури суспільства. Кожному часу притаманні свої норми, правила, порядки, установи, ідеї, які віддзеркалюються у змістовності та образності архітектури різних країн по-різному. Важливо лише зберегти їх і використовувати в творчості

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції «Інновації в архітектурі, дизайні та мистецтві». [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://drive.google.com/file/d/1GLQI-MBU-f0m8jnN_LEzXUSecBJ9/Gj9/view